

Vzporedno s temi bi uvrstil njegove erotične pesmi, katerim daje poseben čar neka izrazita formalna umirjenost, ki pa je le fino prosojno ogrinjalo; razprostrto nad škrlatnimi zublji trgajočega se srca. Ta tišina čudovito veje iz «Bolesti», «Najine žalosti» in «Verza». V «Prvem hipu ljubezni» in «Prebujenju» pa je doživetje tako silno in poglobljeno, da je v teh par stihih utesnjen za rodek cele drame.

Višek čustvene jakosti in narodni pesmi sorodne priprostosti forme pa očitujeta «Zapuščena» in «Roža Marija», ki sta vredni, da prideta v kak zbornik slovenske moderne lirike; posebno zanimiva je zadnja, v kateri je najprikladneje dobila izraza pesnikova čisto slovenska pasivnost, v katero se zateče pred viharji zunanjega sveta in je obenem molitev pesnika katolika.

Brez škode bi pa lahko izostale — kot že omenjeno — «Pipico kadim», «Otrok poslušaj», «Maj», «Skrivnostno pismo», «Pismo», «Jutro» in «Zimska silhueta», katere bi mnogo bolj upravičeno nadomestil z nekaterimi, po raznih letnikih Doma in Sveta priobčenimi, seveda nekoliko predelanimi pesmimi, n. pr. «Bela smrt I», «Jesen», «Park», «Koča na samoti», «Osivela mladost», «Blodnje», «Sirota», «Dež», «Njen god», «V vrtu» in «V zapuščenosti».

Lično opremljeni knjigi so pridejane F. Kraljeve slike. Toda tu naj pripomnim, da vsake — pa najsi še tako samostojno zamišljene ilustracije — prav občutno motijo. V tej knjigi pa še tembolj, ker vidimo združene umetnine dveh tako različnih oznanjevalcev življenja kot sta F. Kralj in Bevk.

Dočim sta za Bevkove pesmi značilni neka topla barvitost in nihajoče občutje, pa vidi F. Kralj povsod le linijo, ostro začrtano misel, in je mnogo bližji Lovrenčiču, dočim bi našel Bevk sorodnejšega interpreta v Jakacu.

Tako je n. pr. ilustracija k «Med rožami» ponesrečena, ker je popolnoma nasprotna občutju, ki veje iz imenovane pesmi.

Vesel pa sem bil slike na «Zapuščeno»; prapreprostost te pesmi je dobila v Kraljevih primitivističnih linijah skladno odmevajoč izraz. *Miran Jarc.*

M. Begović: *Dunja v kovčegu*. St. Kugli. Zagreb 1921. 220 str.

Desetletna Rodjena tam nekje v dalmatinskem Zagorju se je zaljubila v triindvajsetletnega dijaka Dušana. Dušan pa je šel na visoke šole. Ob slovesu je poljubil Rodjeno na nedolžna usta, poljubil napol v šali, napol v zdravem nagonu krepkega mladeniča, slutečega v otroku več kakor otroka. «Moja, moja, moja Rodjena!» je drhtel in jo poljubljal. In ona «je samo prebacila glavo preko njegove ruke, zatvorila oči, otprla usne in pustila, da je cjeliva.» Nazadnje ji je dejal: «Rodjena, hočeš li zaboraviti svoga Dušana?» Tako je vzel s seboj vso njeno ljubezen, ves njen mir.

Sedem let ga je čakala, verovala vanj, skrivala, branila in hranila zanj svoje srce, polno opojnih sanj, in svoje devišstvo, polno čudnega koprnenja in nemira. Nikogar ni marala, vsem se je umikala, z vsemi mislimi je bila le pri Dušanu in je bila zanj kakor dišeča kutina (dunja) med perilom v kovčegu.

Dušan v tujini ni mislil nanjo, marveč je po mili volji lahkomiselnost osipal dekliško cvetje, kjerkoli je hodil, na Dunaju pa se je resno zagledal v koncertno pevko Kristino in se zares zaročil z njo.

Kot došolan arhitekt in mož tridesetih let je prišel čez sedem let domov.

Z Rodjeno sta začela plesti romantično ljubezen, tajno in bojazno, sladkih boleti in vročega nepočakanja polno.

Rodjena je živela do zdaj v neki omotici, v neki notranji zagledanosti in razmišljenosti, — zdaj pa je zakoprnela z vso svojo silno čuvstvenostjo.

✕

✕

Tihi, romantični milje domačih krajev in prijetna bližina dorastle in razcvele Rodjene in velik vpliv njegove osebnosti na ženske, — vse to je Dušana pomladilo in dražilo, da se je, ker ni bil izžet in nadut blaziranec, kljub svoji zaroki s Kristino, strastno zaljubil v svojo mlado ljubezen.

Rodjena je zvedela, da ima Dušan nevesto. Naj jo ima! Zato ga ni imela nič manj rada. Rada ga bo imela, ali mu bo kdaj žena ona ali pa katera druga, ali jo ima on rad ali pa ne: rada ga bo imela, ker ga ima brezpogojno rada.

Ljubezen jima je postala tako silna in vroča, da mu je Rodjena hotela biti tudi ljubica. Samo slučaj je preprečil tako zvezo.

Po Dušana je namreč nenadoma prišla resolutna Dunajčanka Kristina. Šel je ž njo skoraj skrivaj in kot srečna zakonca z mnogimi zdravimi otroki sta živela v Zagrebu.

Sorodniki so bili prisilili Rodjeno, da je vzela nekega bančnega uradnika na Reki.

Žena mu je bila, a rada ga ni imela; pokorna mu je bila in kot žena voljna in vdana, a ljubica mu ni bila; hladna in molčeča se je otresala njegovih nežnih ljubeznivosti, ker je še zmerom spomin na Dušana dšil njeno zakonsko ljubezen. Samo otroka, edinega otroka, je ljubila z vso ljubeznijo.

Otroče pa ji je obolelo. Vsa nesrečna in v velikih skrbih mu je stregla in ga negovala. Ko je bilo otroku nekoč posebno hudo, je stekla kar sama v lekarno po zdravila. Na cesti se je nenadoma sešla z — Dušanom, ki je prišel po opravkih iz Zagreba v Opatijo in na Reko.

In Rodjena je pustila svojega umirajočega otroka in je letela za Dušanom v Opatijo, da je bilo izpolnjeno koprnenje njenega starega, še neutešenega nagona.

Sredi noči se je Dušanu iztrgala iz naročja in je iztreznjena v blaznem strahu in grizoči skrbi hitela k bolnemu otroku, premišljujoča vso pot, kako se naj izgovori pred možem.

Doma je našla otroka že mrtvega, moža obupanega in razžaljenega.

«Gdje si bila?» je hotel vedeti.

Brez olepšav je neusmiljeno vrgla predenj vso resnico in je planila k mrtvemu otroku.

«Mirko (njen mož) je ... stajao ... nepomičan, tvrd — opterečen orjaškom boli — kao kameni stup, na kome vise ogromni, glomazni svodovi ... Samo je gledao u nju bezumnim, praznim pogledom ... Nakon nekog vremena predje polako rukom preko čela ... Zatim naglo pokrije laktom oči i — izleti na polje.»

To je vsebina lepo in prijetno pisanega romana, ki bi ga lahko imenoval dramo v obliki povesti, tako napeto, plastično in zanimivo teče dejanje.

Dejanja je največ notranjega, v duši Rodjene in Dušana, okvir pa mu je realistična narodopisna pestrost.

Vsa povest je ženska in za ženske, povest o razmerju ženske do moškega.

Tri ženske so glavne junakinje in trije moški so glavni junaki: Rodjena, Kristina in Dušanova mati ter Dušan, njegov oče in Mirko.

Dušanova mati je ljubeča mati, pridna žena in skrbna, umna gospodinja, ki podpira vse štiri hišne vogale. Svojim otrokom je še več ko mati: dekla jim je; svojemu možu je več ko žena: sužnja mu je, da skrbi in dela zanj, za vse in trpi telesne in duševne muke.

Rodjena je sanjarka, skoraj histerična vihravka brez moči, brez notranje, moralne opore; ženska, ki nima obzirov ne do sebe, ne do drugih, obsojena

sebi v trpljenje, drugim v nesrečo. Tragika njene usode se začenja že takoj, ko jo začno objemati in slepiti sanjarije in ko ji svoji dajejo potuho, ker mislijo, da je zaradi svojih muh res kaj posebnega. Če bi ji bili dali naloge, dela, zavest dolžnosti, ali pa če bi jo bili hitro omožili, bi se bila sama v sebi razvijala v tresnejšo smer. Ženska z nagoni kake Rodjene ne sme imeti priložnosti za prazne sanjarije.

Kristina je resolutna Dunajčanka, izobražena ženska, ki ve, kaj hoče. Iz prave, globoke ljubezni do Dušana premaga vse ovire in se nauči celo njegovega jezika.

Značaji vseh treh žensk so risani zelo prikupno. Človek z vsemi treni globoko sočustvuje.

Dušanov oče je lenuh in sladkosmeden požeruh, več poznavelec dobrih pijač in lokalni politik. Za otroke se ne briga dosti, ženo, ki živi kakor svetnica in dela in trpi kakor živina, trpinči z ljubosumjem, zapravlja, kar mu pridobi žena, in se malenkostno prepira s sosedi.

Mirko, Rodjenin mož, je šleva, ki klečplazi za ženo, berači za njeno ljubezen in si je ne zna pridobiti z odločnim moštvo. Njegov konec ga je vreden popolnoma.

Dušan sam je lahkomiseln metulj, frfra od cveta do cveta, trga lilije in rože, nima ne volje, ne trdega značaja, v njem ni pravega moštva, ne moškega ponosa. Poštenost in vest in srečo in vse, kar je še imela Rodjena, je uničil iz same objestnosti, iz gole, plitve, niti globoko ne občutene strasti.

Značaji teh treh mož so zelo realistični, vsčoni, vzgledni nam pa niso.

Artur Grado je knjigi napisal dolg uvod, da bi za Dušana in njegovega očeta, ki je bil po svojih prednikih turškega pokolenja, dokazal vpliv nekeke dedičnosti. Ves učeno pisani uvod me ni o tem kaj posebno prepričal, tudi kot komentar povedi mi ni služil.

Jedro povesti je, kakor sem že rekel, v problemu razmerja med žensko in moškim.

V ljubezni, ki je v ženski čustveno in bitno globlja kakor v moškem, najde ženska samo sebe. Kri jo žene in vodi za njenim nagonom preko vseh ovir. Ženska ljubezen mora imeti svojega malika, da pokleka predenj in mu daruje na žrtvenik vse in brez premisleka. Danes je njen malik operni pevec ali cirkuški rokoborec, jutri spovednik ali propovednik, potlej profesor ali slaven mož. Ljubi ušivega cigana, gnusnega malopridneža, ljubi razupitega birača, največjega zločinca. Ljubi pač tistega, ki je zbudil njeno pozornost in razburil njen nagon. Ljubi...

Rodjena je pustila bolnega otroka, dobrega moža in je šla za tistim, ki ji je bil prižgal misel ljubezni in ji bil razburil nagon.

Vsaka ljubezen ima svoje najprvotnejše korenine v seksusu, — ženska ljubezen jih ima samo in edino v seksusu.

Ženska, ki te je ljubila, te ni pozabila nikoli več; njeno srce te ni več spustilo. Če si jo ranil ali zamečaval ljubezen, ti ne odpusti še na sodni dan.

Ne bom sodil in obsojal prečustvene Rodjene in nihče nima pravice, da bi metal kamenje vanjo.

Feministke čenčarijo o nekih enakih pravicah in o enaki morali, o morali, ki je enaka in ista za moškega in za žensko. In svetohlinci in potuhnjenci in ustrahovani zakonski «možje» pa še podpirajo histerične in priamojene feministke!

Ampak v resnici obstoja samo eno žensko vprašanje, in to se glasi: Ali me ljubiš?

x

x

Ženska ima samo en poklic, ki je tako velik, da presega vse druge poklice, in to je poklic materinstva. V tem poklicu je blaženost, je svetost. Kdor se dotika te svetinje in jo oskruni, je najgrši zločinec.

Krivičnost današnje socijalne družbe do žensk je največja in najhujša v tem, da ženska ni subjekt, ampak mora biti objekt, in da ji pretirana in lažnjiva morala jemlje pravi poklic in jo sili iz hiše v javnost.

Rešitev ženskega vprašanja je poglavitno v tem, da se ženski zagotovi dom, samo dom in ji omogoči udejstvitev ljubezni in materinstva brez omejevanja in opredeljevanja po ne vem kakih socijalnih in moralnih določbah.

V zakonu postane ženska šele ženska in prosta. Prvi korak čez domači prag pa je zelo lahko vzrok, da zlorabi svojo prostost. Zakaj slaba je, nečimurna in objestna, svet pa je grd in zapeljiv in poln grešnosti.

Mohamed je vedel, zakaj je dal svojim vernikom — harem.

Morala mora biti dvojna. Gorje bi ga nam bilo, če bi bilo drugače.

Nezvestoba moža je igrača, zgolj zunanost in mimogrede. Nezvestoba žene je zločin, ki ugonobi srečo in čast vse družine. Nezvest mož, če je res mož in ne lahkomišelna šleva, ne pozabi dolžnosti, ki jih ima kot oče do svojih otrok. Nezvesta žena pusti po sledi svojega zločina svojo žensko čast, poštenje, ljubezen do otrok in vse in drvi v — pogubo.

Vsak zdrav, normalno razvit mož je bil, je in bo, dokler ne degenerira v Bog ve kaj, mnogožen, vsaj po svoji naravi je mnogožen, pa naj že potlej živi tako ali tako.

Kdor trdi kaj drugega, je ali pokveka ali pa — hinavec.

Ženska bi ne smela biti mnogomoštvena, po svoji naravi, zaradi svojega glavnega poklica, zaradi materinstva ni mnogomoštvena.

Pri nekaterih afriških plemenih vlada iz gotovih ozirov mnogomoštvo. Otroci po takih materah imajo materino rodbinsko ime.

Dunjo u kovčegu bero menda ženske prav rade. Ni čudno. Knjiga je pisana jako lepo, zelo diskretno in prizanesljivo, a živo in čustveno. Res, prava ženska knjiga.

Če bodo ženske znale najti v knjigi temeljni nauk, bo prav; drugače bo komaj prav.

Knjiga je taka, da bi lahko postala pravi ženski «brevir», ki bi ga pa človek mirno dal v roke samo zrelim ženskam.

Nauk, skrit nauk v knjigi pa je: Vsak človek ima dolžnosti, največja sladkost v življenju je zavest izpolnjene dolžnosti. Zato se ne obešaj s svojimi sanjami na zvezde, hodi lepo po zemlji, ki nam je pekel samo, če si ga sami zakurimo.

In: Največja zmaga je, premagovati in premagati samega sebe in svoje nagone. V človeku je več zlega kakor dobrega. V boju med dobrim in hudim zmaga dobro, če dobi za zaveznico zavest dolžnosti.

Dalje: Vsak naj nosi svoj križ, ki si ga je največ sam iztesal, potrpežljivo, če ga ne sme, ne more ali ne zna odložiti. Pod križem padajo samo slabiči in sanjači, ker ne gledajo pod noge.

In konec nauka je tak, da je tista rečenica o šibkem ženskem spolu dostikrat laž. Narobe: ženski spol je mnogo močnejši kakor moški.

In slednjič: Tudi moški, klavrna krona stvarstva, nosijo svoj križ. Tešejo jim ga šlevavost, lahkovernost in strast in jim je tem težji in hujši, ker morajo dostikrat imeti ženske kakor je Rodjena za žene in za matere svojih otrok.

Dunjo v kovčegu sem bral z velikim veseljem. Človek malokdaj dobi tako zanimivo knjigo v roke.

Ivan Zorec, tu
popoln prepovednik — prepovednik parafraze